

De grote teunisbloem

Planten reageren op een andere manier op hun omgeving dan mensen en dieren. Mensen en dieren kunnen direct op hun omgeving reageren. Zij kunnen bewegen, ze kunnen iets zeggen of duidelijk maken door hun bewegingen. Planten kunnen niet opspringen en wegrekken als er gevaar is. Ze kunnen je niet vragen of je een stukje verderop zou willen staan, omdat ze graag wat meer plek hebben. Ze kunnen je niet omduwen. Maar als je goed kijkt, kun je aan planten wel degelijk zien of zij tevreden zijn. Je kunt zien of ze zich op hun plek voelen. Je kunt zien of ze kracht hebben om te groeien. Daarvoor moet je heel precies naar de planten kijken en je inleven in de plant waar je naar kijkt. Iedere plant laat op een andere, eigen manier zien hoe het met hem gaat. Iedere plantensoort of familie groeit ook nog eens op een eigen manier. Dat alles zou je het gebaar van de plant kunnen noemen. Het is een gebaar dat stilstaat. Maar bij de grote teunisbloem zie je in het gebaar zelfs beweging.

Op veel plaatsen kan je in juni grote planten zien met gele kelken, waarvan de knoppen overdag gesloten en een beetje ingedraaid zijn. Dit zijn de grote teunisbloemen. Het zijn vaak de eerste planten die op een nieuwe grond willen groeien. Je ziet ze op zandgronden, duinen, in wegbermen, langs de rails bij spoorbanen of op braakliggende stukjes bouwgrond. Ze horen bij de plantenfamilies die pioniers worden genoemd: ze bereiden de grond voor op de komst van andere planten. Op vruchtbare, rijkere gronden zie je ze minder vaak; daar hebben andere planten de ruimte ingenomen.

De teunisbloem komt oorspronkelijk uit Amerika, maar is in de loop van een lange tijd in veel landen terecht gekomen. Nu kan je hem over de hele wereld aantreffen. Ook bij ons. De Nederlandse naam teunisbloem is gekozen, omdat de plant bloeit rond de naamdag van Sint Antonius van Padua (13 juni).

Het bijzondere van de grote teunisbloem is, dat deze plant het tegenovergestelde doet van wat de meeste planten doen. De meeste planten openen zich als de zon schijnt. Ze volgen de baan van de zon. Soms letterlijk. Denk maar aan de zonnebloemen, die de zon altijd blijven aankijken. De grote teunisbloem doet dat niet. Zij opent zich juist wanneer de zon verdwijnt. 's Avonds in de schemering kan je, als je geduldig bent, de bloem ook echt zien bewegen wanneer zij zich openvouwt. In enkele minuten is de spitse knop geopend tot een stralende en sterk geurende kelk. Daarom hebben mensen de grote teunisbloem de bijnaam Nachtkars en in het Engels de naam Evening Primrose gegeven.

De manier waarop de bloem zich opent kun je vergelijken met een beweging die je bij adventstuintjes ziet. Op sommige plaatsen in de wereld is het gebruikelijk dat in de kersttijd, wanneer het buiten steeds donkerder wordt, een adventstuin wordt gelopen. Dan ligt er een slakkenhuis van groen op de grond met een grote, brandende kars in het midden. Kinderen lopen de spiraal in en steken in het midden een eigen karsje aan. Als ze weer teruglopen, nemen ze hun lichtje mee naar buiten de spiraal. Onderweg zetten ze hun karsjes op de spiraal, zodat je na afloop die vorm op de grond helemaal verlicht ziet. Dit doen mensen in de wintertijd om te laten zien hoe het licht dat ergens binnenin brandt ook naar buiten gebracht kan worden.

De teunisbloem doet dat ook. De bloem draait zich naar buiten als een spiraal. Net als de kinderen in het adventstuintje, als ze teruglopen. De bladeren draaien open. Alsof de bloem het licht van de zon in de nacht naar buiten brengt. Dan staan de bloemen als sterren in het veld, en zie je hun oplichtende kleur in het donker en ruik je hun heerlijke geur. Een veld met bloeiende grote teunisbloemen is als een spiegel van de sterrenhemel. En dat wekenlang, want iedere avond gaan er weer nieuwe bloemen open. En iedere bloem verwelkt al de volgende dag. Een bloem van de grote teunisbloem is dus als een eendagsvlieg onder de bloemen.

Paul van Meurs, Annechien Wijnbergh & Ineke van Gelder